

Sav-bázis egyensúly és zavarai

Molnár Dénes

pH

- $\text{pH} = -\log [\text{H}^+]$
- H^+ ion valójában egy proton
- Értéke 0 – 14; $\text{pH}=7$ =semleges
- Ha $[\text{H}^+]$ mennyisége (száma) magas, akkor az oldat savas; $\text{pH} < 7$
- Ha $[\text{H}^+]$ száma alacsony, akkor az oldat lúgos (alkalikus); $\text{pH} > 7$

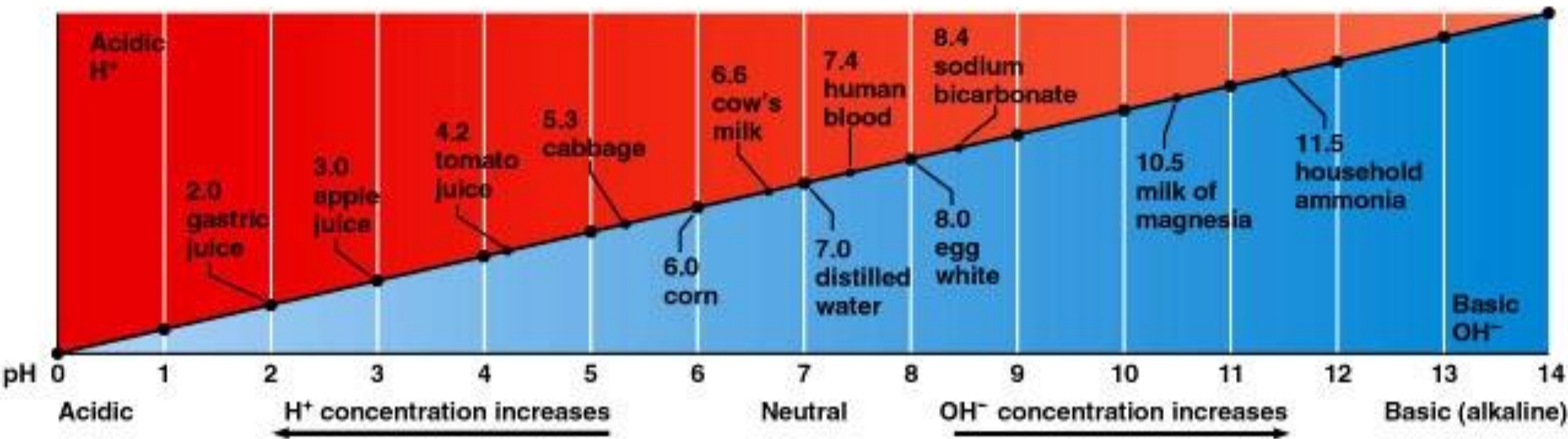

table 2.5 Hydrogen Ion Concentrations and pH		
Grams of H ⁺ per Liter	pH	
0.0000000000000001	14	↑ Increasingly basic
0.000000000000001	13	
0.00000000000001	12	
0.0000000000001	11	
0.000000000001	10	
0.0000000001	9	Neutral—neither acidic nor basic
0.00000001	8	
0.0000001	7	
0.000001	6	
0.00001	5	
0.0001	4	↓ Increasingly acidic
0.001	3	
0.01	2	
0.1	1	
1.0	0	

- Savak

H⁺ donorok.

- Lúgok

H⁺ felvevők vagy OH⁻ adnak le az oldatban.

- Savak és bázisok lehetnek:

- Erősek – oldatban teljes mértékben disszociálnak

- HCl, NaOH

- Gyengék – oldatban csak részben disszociálnak

- tejsav acid, szénsav

A szervezet folyadéktartalmának pH-ja

- A sav-bázis homeostasis szűk határok között kontrollált, regulált
- Extracelluláris folyadék = 7.4
- Vér = 7.35 – 7.45
- < 6.8 or > 8.0 élet megszűnik
- Acidosis (acidaemia) pH < 7.35
- Alkalosis (alkalaemia) pH > 7.45

Foeto-maternalis sav-bázis paraméterek

	Mother	Fetus
pO ₂ mmHg	90-100	23-25
pCO ₂ mm/Hg	30-32	42-46
pH	7.4-7.44	7.3-7.35
St HCO ₃ mE/l	21.3	22.4

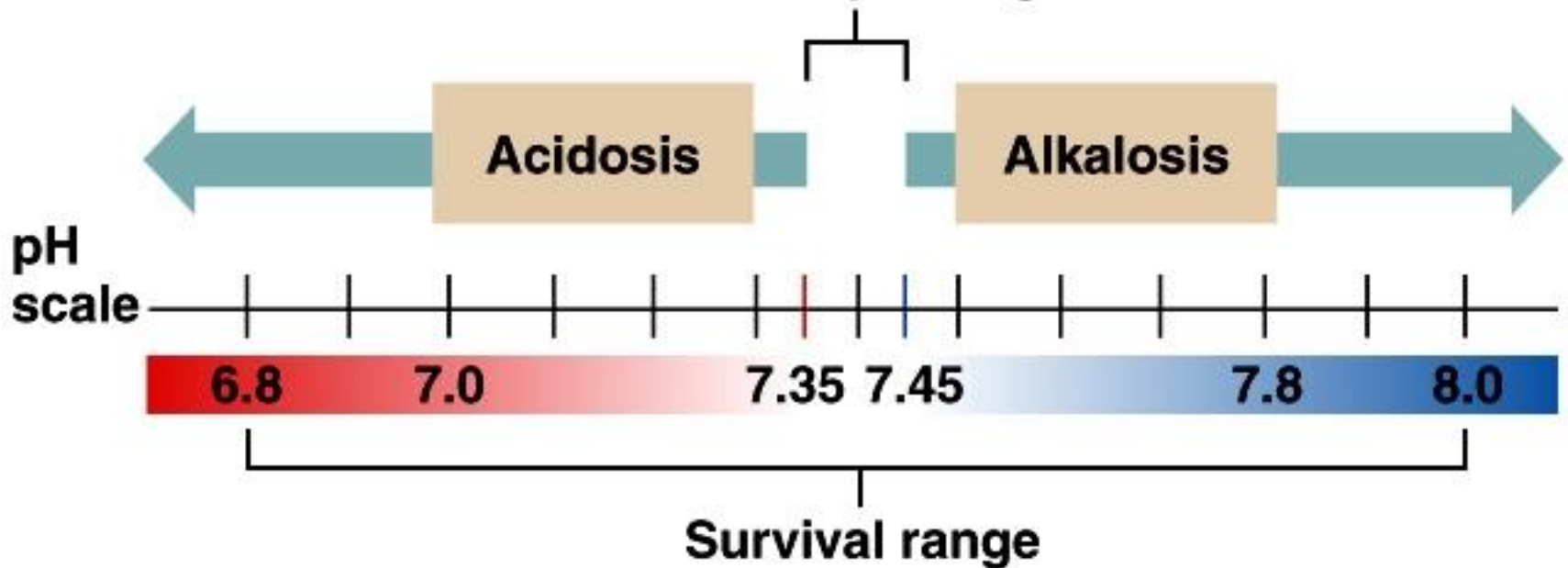
Anyai és magzati sav-bázis értékek a szülés végén

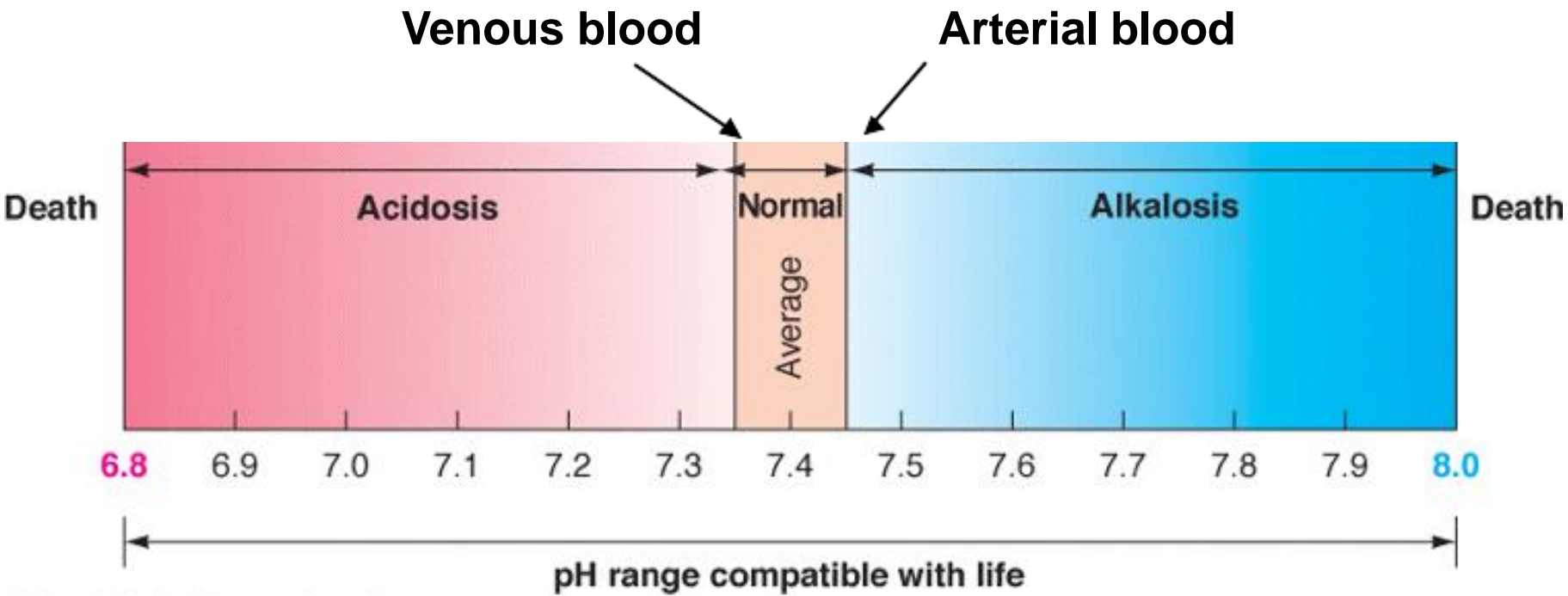
	Mother	Fetus
pH	7.37-7.39	7.25-7.3
St HCO ₃	20,3 mE/l	18-20 mE/l
pCO ₂	30 mmHg	50-52 mmHg
BE	-4.8-5.2 mE/l	-4-7.2 mE/l

pH of arterial blood

Normal pH range

© Brooks/Cole - Thomson Learning

A pH kis változásai is jelentős zavarokat okoz a szervezetben

- A legtöbb enzim csak szűk pH határok között működik
- A sav-bázis egyensúly az elektrolit háztartást is befolyásolja (Na^+ , K^+ , Cl^-)
- Hormonális hatásai is vannak

Szervezetünk több savat termel, mint lúgos hatású anyagot

- Sok savat fogyasztunk ételleinkkel
- Lipidek és fehérjék metabolizmusa során sok savi termék keletkezik
- A sejtek metabolizmusa során CO_2 keletkezik.
- $\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O} \leftrightarrow \text{H}_2\text{CO}_3 \leftrightarrow \text{H}^+ + \text{HCO}_3^-$

Hogy védekeznek a szervezet a pH fluktuációja ellen?

- **Három mechanizmus működik:**
  1. Extra- és intracelluláris pufferek
  2. Tüdőn keresztüli gázcsere
  3. Veséken keresztüli kiválasztás

A termelt savak hatásának csökkentése

1. Puffer rendszerek

Felvesznek H^+ iont vagy szükség esetén H^+ iont leadnak

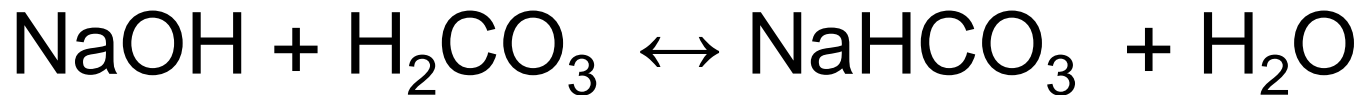
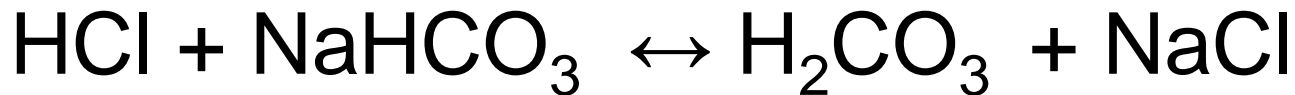
Puffer párok – gyenge savak és gyenge bázisok

Kicserélik az erős savakat, lúgokat gyengékre

Az eredmény – lényegesen kisebb pH változás

Bicarbonate buffer

- Sodium Bicarbonate (NaHCO_3) and carbonic acid (H_2CO_3)
- Maintain a 20:1 ratio : HCO_3^- : H_2CO_3

Phosphate buffer

- Major intracellular buffer
- $\text{H}^+ + \text{HPO}_4^{2-} \leftrightarrow \text{H}_2\text{PO}_4^-$
- $\text{OH}^- + \text{H}_2\text{PO}_4^- \leftrightarrow \text{H}_2\text{O} + \text{H}_1\text{PO}_4^{2-}$

Protein pufferek

- Intracellulárisan haemoglobin, extracellulárisan albumin
- Carboxyl csoportok leadnak H^+
- Amino csoportok felvesznek H^+
- 27 aminosávon található olyan oldalláncok, melyek pufferolni képesek (hisztidin).

2. Légzés

- Carbon dioxid eliminálása
- Igen hatásos rendszer, de csak párolgó, gáz állapotú savak esetében működik
- Fix, kötött savak esetében pl: tejsav, nem működik
- $\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O} \leftrightarrow \text{H}_2\text{CO}_3 \leftrightarrow \text{H}^+ + \text{HCO}_3^-$
- Szervezetünk pH-ját a légzés számának és mélységének változtatásával tudjuk befolyásolni

3. Vese

- Nagy mennyiségű sav eltávolítására képes
- Bázisokat is képes kiválasztani
- Bicarbonátot konzervál (reabszorbeál) és képez
- A pH leghatásosabb regulátora
- Veseelégtelenségben, tubuláris zavarban a sav-bázis egyensúly felborul

Kompenzáló mechanizmusok belépésének ideje

- A pufferrendszerek azonnal reagálnak
- A respiratoricus komponens néhány perc, illetve órák múlva lép működésbe
- Renális mechanizmusok néhány órát vagy napot követően lépnek be.

**First line of
defense against
pH shift**

**Chemical
buffer system**

**Bicarbonate
buffer system**

**Phosphate
buffer system**

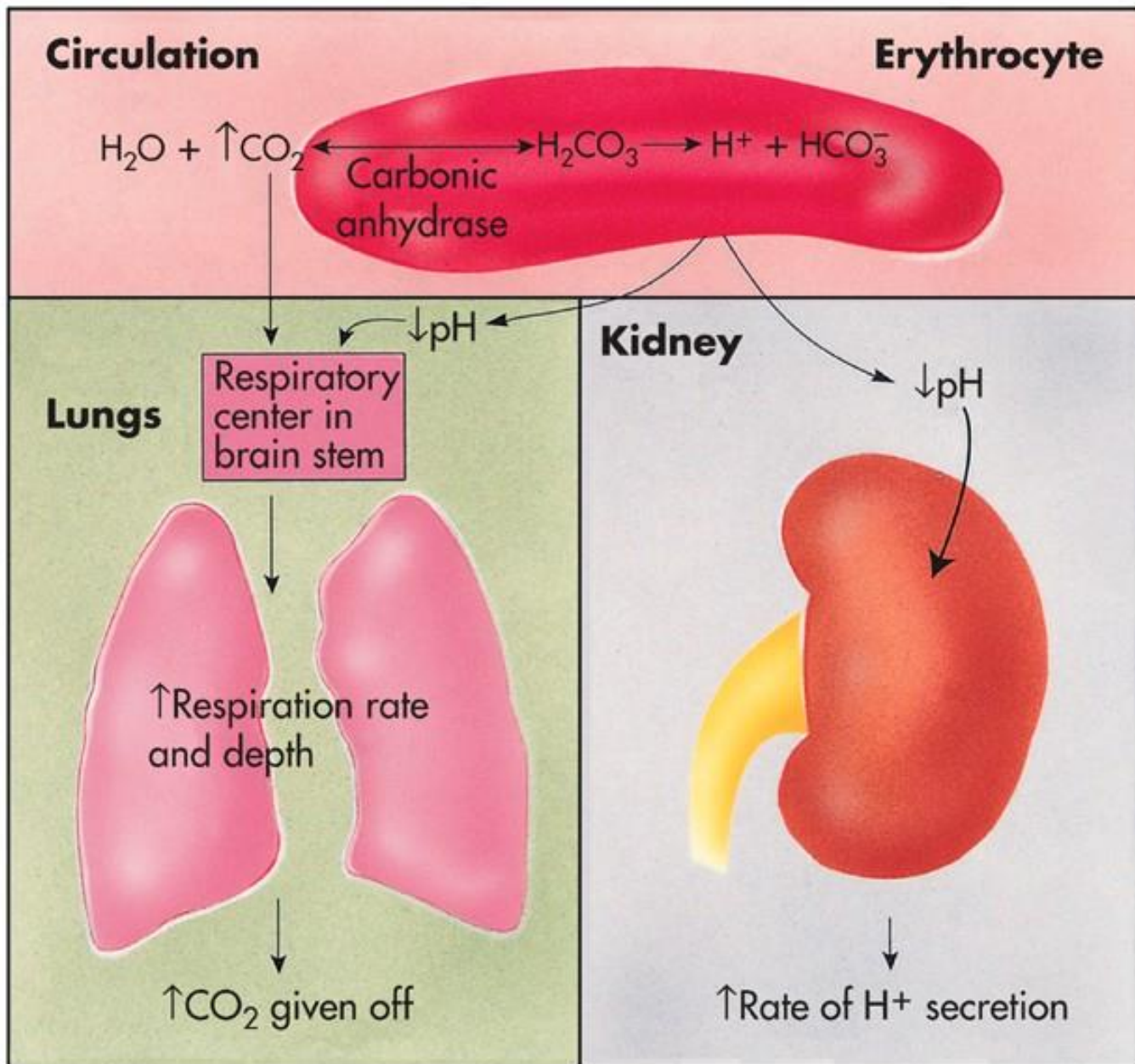
**Protein
buffer system**

**Second line of
defense against
pH shift**

**Physiological
buffers**

**Respiratory
mechanism
(CO₂ excretion)**

**Renal
mechanism
(H⁺ excretion)**

From Thibodeau GA, Patton KT: *Anatomy & physiology*, ed 5, St Louis, 2003, Mosby.

Mosby items and derived items copyright © 2004, 2000 by Mosby, Inc.

Sav-bázis egyensúly zavarának négy alaptípusa

- Respiratory Alkalosis
- Respiratory Acidosis
- Metabolic Alkalosis
- Metabolic Acidosis

Acid-Base Imbalances

- $\text{pH} < 7.35$ acidosis
- $\text{pH} > 7.45$ alkalosis
- A szervezet válaszát a pH eltolódásra **kompensációnak** nevezzük
- A kompenzáció lehet **komplett**, amikor a pH normál határok közé tér vissza
- **Részleges a kompenzáció**, amennyiben a pH a normál határokon kívül marad.

Kompenzáció

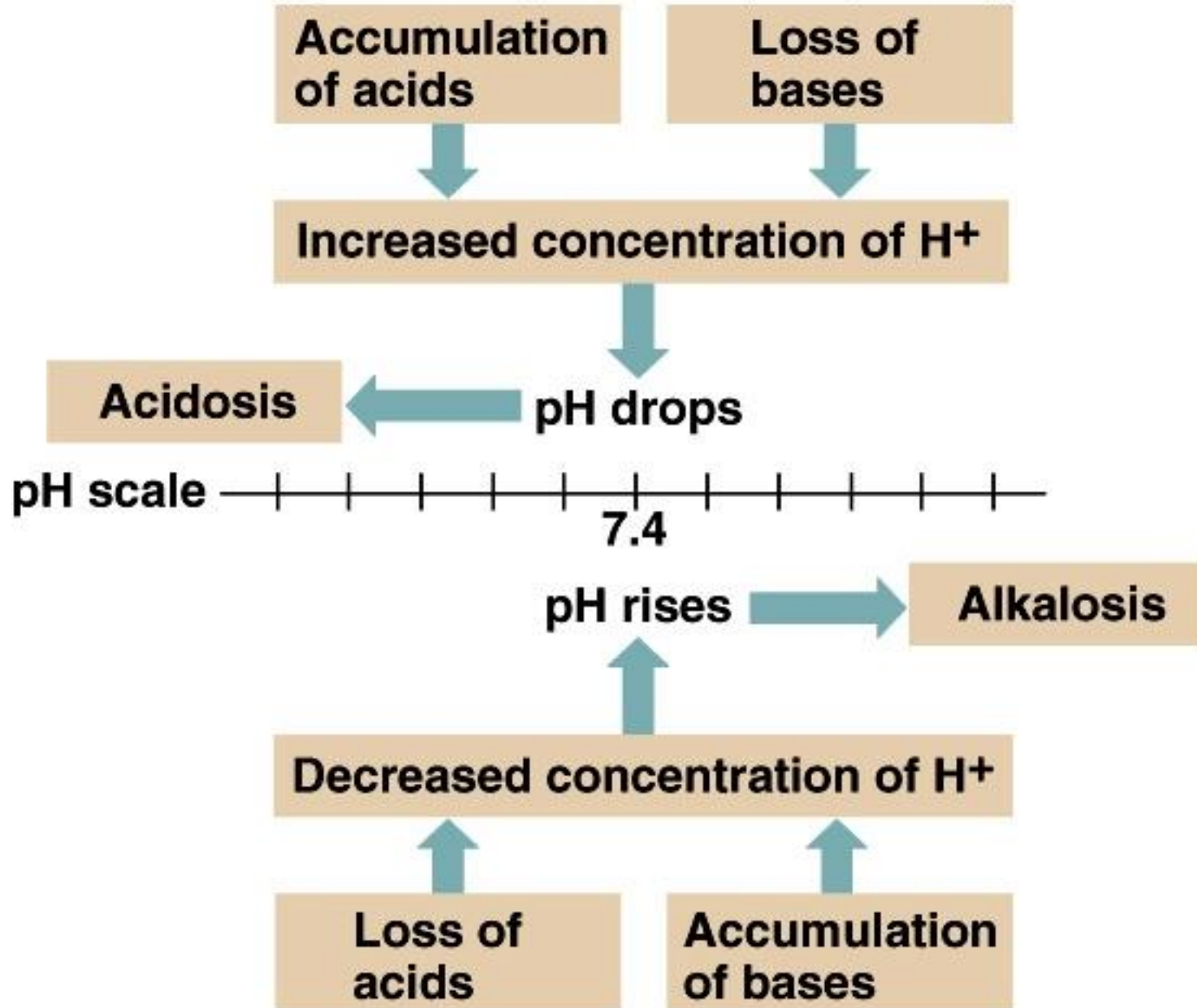
- Ha az alapok metabolikus, akkor hyperventilláció vagy hypoventilláció segíthet: **respiratoricus kompenzáció.**
- Amennyiben a kiváltó ok respiratoricus, akkor a vese mechanizmusai lépnek működésbe: **metabolikus kompenzáció.**

Acidosis hatásai

- CNS depressziója ↓ synapticus transzmisszió útján.
- Általános gyengeség
- Súlyos acidosis következménye
  - Disorientáció
  - coma
  - halál

Alkalosis hatásai

- A központi és perifériás idegrendszer excitációjához vezet.
- Szótlanság
- Szórakozottság
- Idegesség
- Izomgörcsök, tetánia
- Konvulziók
- Öntudatvesztés
- Halál

Respiratoricus acidosis

- $p\text{CO}_2 > 45$ Hgmm
- pH csökken
- HCO_3 normál
- BE normál
- **Hypercapnia** – CO_2 magas a vérben
  - Depression of respiratory center in brain that controls breathing rate – drugs or head trauma
  - Paralysis of respiratory or chest muscles
  - Emphysema
  - Adult Respiratory Distress Syndrome
  - Pulmonary edema
  - Pneumothorax

Kompenzált respiratoricus acidosis

- pH normál
- $p\text{CO}_2 > 45$ Hgmm
- HCO_3 emelkedett (> 26)
- BE pozitív (>5)

Resp. Acidosis tünetei

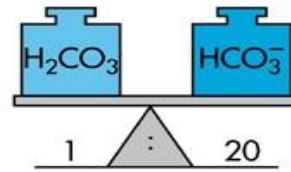
- Légzési nehezítettség
- Nyugtalanság
- Letargia, dizorientáltság
- Tremor, konvulzió, coma
- Légzésszám magas, majd fokozatosan csökken
- Bőr meleg, kipirult a magas CO₂ koncentráció okozta vasodilatatio miatt.

Resp. acidosis kezelése

- Légzés rendezése
- IV laktát oldat
- Az alapbetegség kezelése

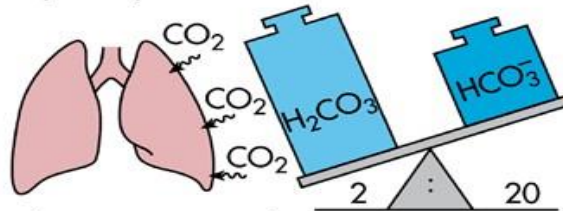

a) Metabolic balance before onset of acidosis

H_2CO_3 : Carbonic acid
 HCO_3^- : Bicarbonate ion
 ($Na^+ \cdot HCO_3^-$)
 ($K^+ \cdot HCO_3^-$)
 ($Mg^{++} \cdot HCO_3^-$)
 ($Ca^{++} \cdot HCO_3^-$)

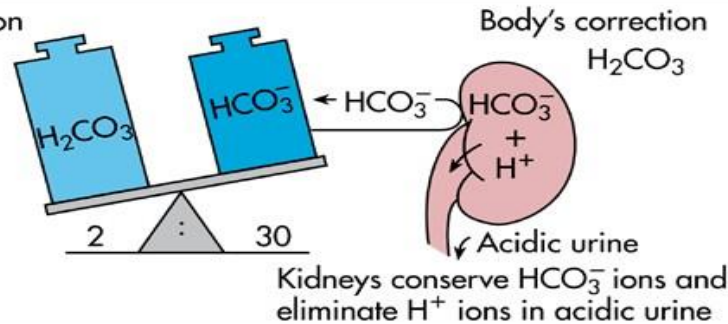
b) Respiratory acidosis

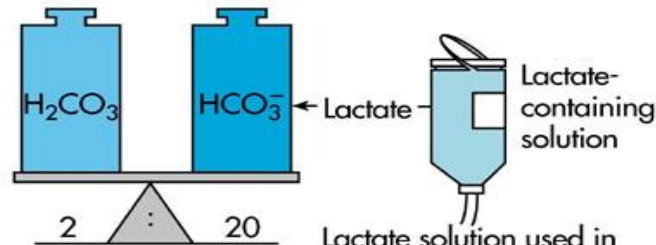
Primary change
 pH — decreases
 PCO_2 — increases
 HCO_3^- — no change

Breathing is suppressed, holding CO_2 in body

c) Body's compensation

d) Therapy required to restore metabolic balance

Lactate solution used in therapy is converted to bicarbonate ions in the liver

Resp. alkalosis

- CO₂ deficit
- pCO₂ < 35 Hgmm (hypocapnia)
- Leggyakoribb sav-bázis zavar
- Ok - hyperventilláció

Resp. alkalosis - okok

- Oxygen deficiency at high altitudes
- Pulmonary disease and Congestive heart failure – caused by hypoxia
- Acute anxiety
- Fever, anemia
- Early salicylate intoxication
- Cirrhosis
- Gram-negative sepsis

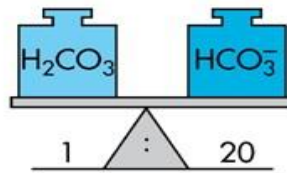
Kompenzáció resp. alkalosisban

- Vese konzerválja a H iont
- Vese bicarbonátot ürít
  - pCO₂ alacsony < 35 Hgmm
  - HCO₃ csökken <22 Hgmm
  - pH enyhén csökkent vagy normális

Resp. alkalosis kezelése

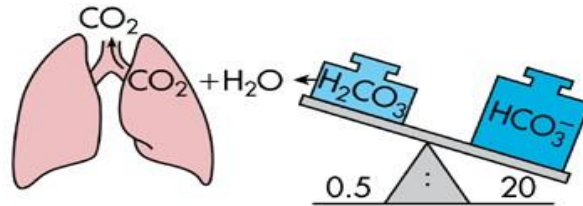
- Alapbetegség kezelése
- Zacskóba lélegeztetni a beteget
- IV Chloridot tartalmazó oldat adás, mely a bicarbonát veszteséget csökkenti

a) Metabolic balance before onset of alkalosis

H_2CO_3 : Carbonic acid
 HCO_3^- : Bicarbonate ion
 ($Na^+ \bullet HCO_3^-$)
 ($K^+ \bullet HCO_3^-$)
 ($Mg^{++} \bullet HCO_3^-$)
 ($Ca^{++} \bullet HCO_3^-$)

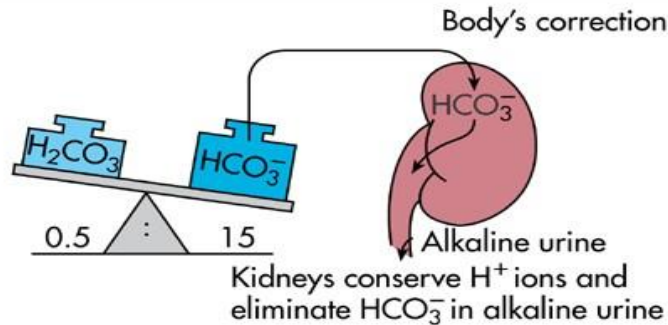
b) Respiratory alkalosis

Primary change
 pH — increases
 PCO_2 — decreases
 HCO_3^- — no change

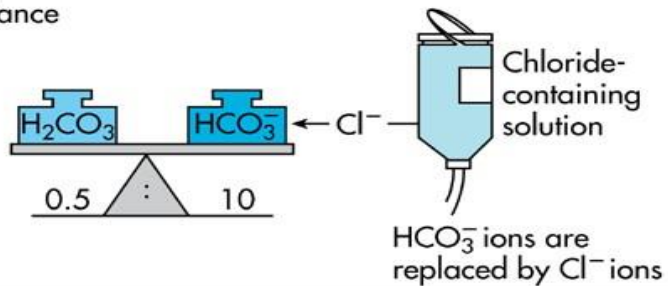
Hyperactive breathing
 "blows off" CO_2

c) Body's compensation

Body's correction

d) Therapy required to restore metabolic balance

Metabolic acidosis

- **Bicarbonát deficit $\text{HCO}_3 < 22 \text{ mE/l}$**
- **Causes:**
  - **Loss of bicarbonate through diarrhea or renal dysfunction**
  - **Accumulation of acids (lactic acid or ketones)**
  - **Failure of kidneys to excrete H^+**

Metabolicus Acidosis tünetei

- Fejfájás, lethargia
- Hányinger, hányás, hasmenés
- Coma
- Exitus

Metabolicus acidosis kompenzációja

- Légzésszám emelkedés
- Vesék H ion ürítést fokozzák
- A K^+ ion kicserélődik a H^+ ionnal (H^+ kerül az intracelluláris térbe és K^+ kerül ki a sejtekből)

Metabolicus acidosis kezelése

- Alapbetegség kezelése: diabetes, gastroenteritis, vesebetegség,

- Met ac. – NaHCO₃

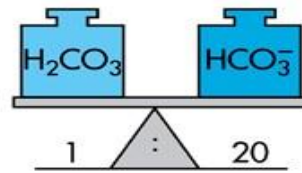
szükséges NaHCO₃ =

NaHCO₃(célérték) – aktuális NaHCO₃ × f
× testsúly

F = felnőtt 0.3, csecsemő 0.4, újszülött 0.5

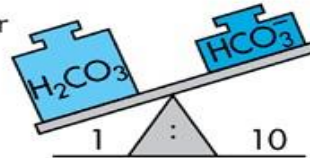
Figyelem!! Ne korigáljuk a HCO₃-t 15 mE/l szint fölé

a) Metabolic balance before onset of acidosis

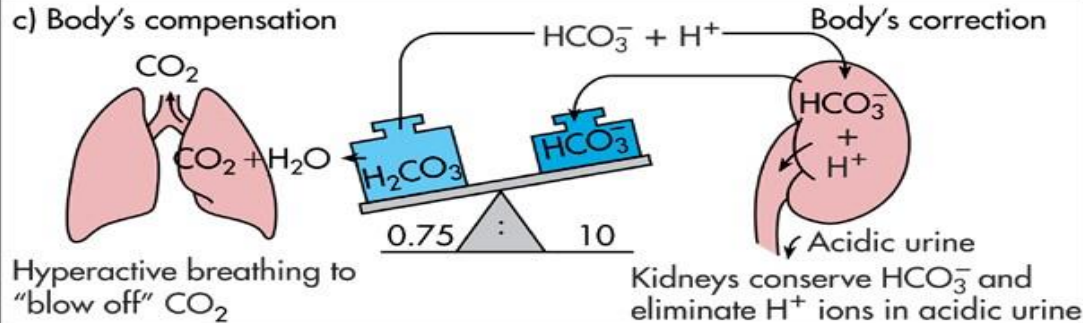
H_2CO_3 : Carbonic acid
 HCO_3^- : Bicarbonate ion
 ($Na^+ \cdot HCO_3^-$)
 ($K^+ \cdot HCO_3^-$)
 ($Mg^{++} \cdot HCO_3^-$)
 ($Ca^{++} \cdot HCO_3^-$)

b) Metabolic acidosis
 HCO_3^- decreases because of excess presence of ketones, chloride, or organic acid ions

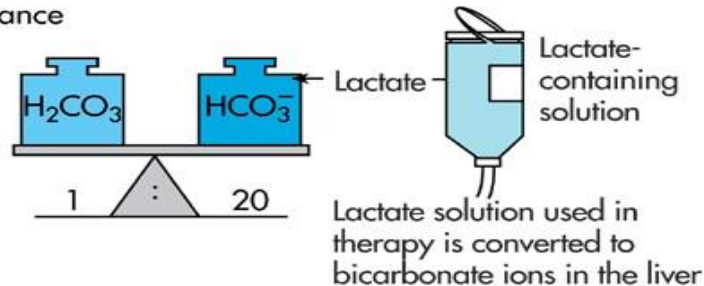

Primary change
 pH — decreases
 P_{CO_2} — no change
 HCO_3^- — decreases

c) Body's compensation

d) Therapy required to restore metabolic balance

Metabolicus Alkalosis

- **Bicarbonate excessus** - > 26 mEq/L
- Okok:
  - Hányás = HCl veszteség
  - Alkalikus gyógyszerek
  - Egyes diureticumok
  - Antacidumok szedése
  - Súlyos dehydration

Metabolicus alkalosis kompenzációja

- Vese alkalikus vizeletet választ ki, bicarbonátot ürít, H iont tart vissza
- Hypoventilációnak a hypoxia gátat szab

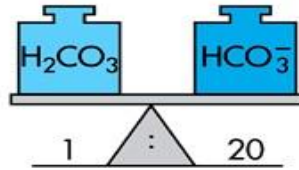
Metabolicus alkalosis tünetei

- Légzés rika és sekély
- Élénk mélyreflexek, tetánia
- Elektrolitvesztéssel összefügghet
- Pitvari tachycardia
- Dysrhythmia

Metabolicus alkalosis kezelése

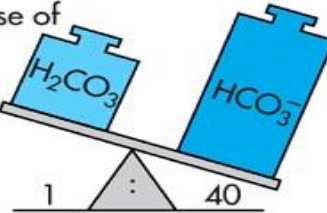
- Electrolyt pótlás
- IV chlorid tartalmú infúzió
- Alapbetegség kezelése

a) Metabolic balance before onset of alkalosis

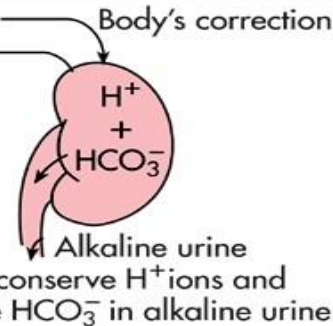
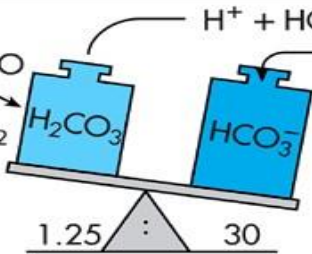
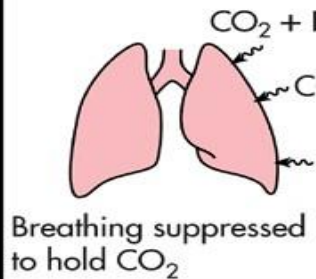
H_2CO_3 : Carbonic acid
 HCO_3^- : Bicarbonate ion
 ($\text{Na}^+ \bullet \text{HCO}_3^-$)
 ($\text{K}^+ \bullet \text{HCO}_3^-$)
 ($\text{Mg}^{++} \bullet \text{HCO}_3^-$)
 ($\text{Ca}^{++} \bullet \text{HCO}_3^-$)

b) Metabolic alkalosis
 HCO_3^- increases because of loss of chloride ions or excess ingestion of sodium bicarbonate

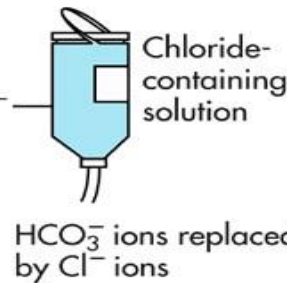
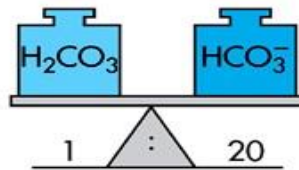

Primary change
 pH — increases
 PCO_2 — no change
 HCO_3^- — increases

c) Body's compensation

d) Therapy required to restore metabolic balance

Diagnózis

1. pH alacsony (acidosis) vagy magas (alkalosis)
2. Meg kell nézni melyik érték van a normál határokon kívül a $p\text{CO}_2$ vagy a HCO_3^- .
Ha a $p\text{CO}_2$, akkor az ok respiratoricus,
ha a HCO_3^- akkor metabolikus.

3. Meg kell állapítani, mely paraméter nem felel meg a pH változásának. Ha még normál határok között van, akkor nincs kompenzáció, ha kívül esik, akkor a kompenzáció megtörtént részben vagy teljesen (pH norm.).

Példa

- Egy páciens az intenzív osztályon három nappal szívinfarktus után. Laboratóriumi értékei közül az Astrup státusza az alábbi eltérést mutatja (arteriás vérminta):
  - pH 7.3
  - $\text{HCO}_3^- = 20 \text{ mEq / L (22 - 26)}$
  - $\text{pCO}_2 = 32 \text{ mm Hg (35 - 45)}$

Diagnosis

- Metabolic acidosis
- With compensation

Anion gap (RÉS)

- Anion gap = $\text{Na}^+ - \text{Cl}^- - \text{HCO}_3^-$
- Normál érték: 8-16 (medium: 12)
- Gap vs non-gap metabolicus acidosis